

Beslut

efter kvalitetsgranskning av grundskolors
arbete med jämställdhet vid
Hammerstaskolan i Botkyrka kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av grundskolors arbete med jämställdhet. Syftet är att granska om det bedrivs ett långsiktigt jämställdhetsarbete på grundskolor där det finns risker i detta arbete. Begreppet risker innebär att urvalet består av grundskolor som tidigare haft brister i tillsynen inom områdena trygghet och studiero, åtgärder mot kränkande behandling och/eller värdegrundsarbete. Ett särskilt fokus finns på kopplingen mellan jämställdhetsarbetet och trygghet för alla elever.

De övergripande frågeställningarna är:

1. I vilken utsträckning leder rektor ett aktivt och långsiktigt jämställdhetsarbete?
 - a. I vilken utsträckning arbetar rektor för att utveckla och integrera jämställdhetsarbetet i hela skolans organisation samt kopplar detta arbete till en trygg skolmiljö?
 - b. I vilken utsträckning har rektor skapat kontinuitet i jämställdhetsarbetet, genom bestående strukturer, ett kontinuerligt uppföljningsarbete och även kopplat detta arbete till en trygg skolmiljö?
2. I vilken utsträckning arbetar lärare och skolans personal i övrigt medvetet för att alla elever, oberoende av könstillhörighet, ska mötas samt ges en jämställd och trygg skolmiljö?

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen satt upp i granskningen.

Kvalitetskriterierna är Skolinspektionens uttolkning av *författningar inom skolområdet*, *Skolverkets allmänna råd*, *forskningsöversikter* samt den erfarenhet som Skolinspektionen har fått genom sin samlade *tillsyns- och granskningsverksamhet*. Avgränsningar har gjorts inom respektive bedömningsområde. Skolinspektionen gör i sin granskning därför inte anspråk på att vara allomfattande. Granskningens författningsstöd återfinns i bilaga 2.

Granskningen genomförs i 30 utvalda verksamheter, i urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Hammertaskolan, i Botkyrka kommun, ingår i denna granskning. Granskningen omfattar årskurserna 4-6.

Skolinspektionen besökte Hammertaskolan den 8-9 oktober 2019. Besöket genomfördes av Maria Lundström och Ulrika Bohlin. Intervjuer har genomförts med elever, lärare, elevhälsa, övrig skolpersonal och rektor. Observationer har genomförts på lektioner och i övrig skolmiljö.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av det granskade området.

Beslut

Bedömningsområde 1: I vilken utsträckning leder rektor ett aktivt och långsiktigt jämställdhetsarbete?

Skolinspektionen bedömer att rektor inte leder ett aktivt och långsiktigt jämställdhetsarbete.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande område:

- Rektorn behöver utveckla ett långsiktigt jämställdhetsarbete som utgår från de behov som skolan har identifierat. I detta ingår att synliggöra jämställdhetsperspektivet inom värdegrunds- och trygghetsarbetet. Det kan ske genom att kartläggning och resultat analyseras också ur ett könsperspektiv och att specifika mål med bäring på jämställdhetsuppdraget identifieras samt att relevanta åtgärder sätts in och följs upp.

Bedömningsområde 2: I vilken utsträckning arbetar lärare och skolans personal i övrigt medvetet för att alla elever, oberoende av könstillhörighet, ska mötas samt ges en jämställd och trygg skolmiljö?

Skolinspektionen bedömer att lärare och skolans personal i flera delar arbetar för att alla elever, oavsett könstillhörighet, ska mötas av en jämställd och trygg skolmiljö.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande område:

- Rektorn behöver säkerställa att det påbörjade arbetet med att skapa en jämställd och trygg miljö utanför undervisningssituationerna genomförs och efterlevs av all personal. I detta ingår att arbetet omfattar såväl aktiviteter som främjar interaktion mellan könen som att skolmiljön görs tillgänglig för alla elever oavsett kön.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 29 maj 2020 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena och effekterna av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall (bilaga 3) användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till skolinspektionen.lund@skolinspektionen.se, eller per post till Skolinspektionen, Box 156, 221 00 Lund. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400–2018:10842) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömningar

1. I vilken utsträckning leder rektor ett aktivt och långsiktigt jämställdhetsarbete?

Inom detta område granskas i vilken utsträckning rektor arbetar för att utveckla och integrera jämställdhetsarbetet i hela skolans organisation samt kopplar detta arbete till en trygg skolmiljö. Vidare granskas i vilken utsträckning rektor har skapat kontinuitet i jämställdhetsarbetet genom bestående strukturer och ett kontinuerligt uppföljningsarbete.

Skolinspektionen bedömer att rektor inte leder ett aktivt och långsiktigt jämställdhetsarbete. Granskningen visar att rektorn regelbundet kartlägger områden som knyter an till trygghet och värdegrund men att rektorn inte analyserar dessa resultat ur ett jämställdhetsperspektiv. Rektorn kommunicerar resultatet av kartläggningarna till skolans personal men resultaten redovisas eller analyseras inte könsuppdelat. Vidare visar granskningen att rektorn arbetar förebyggande och åtgärdande för att skapa en trygg miljö men att rektorn inte har formulerat några särskilda mål för att utveckla jämställdhetsarbetet. Det framkommer också att rektorn har skapat långsiktiga strukturer för trygghets- och värdegrundsarbetet på skolan och att vissa jämställdhetsaspekter omfattas av det arbetet. Slutligen visar granskningen att rektorn följer upp värdegrundsarbetet och arbetet kring trygghet, men att ingen specifik uppföljning sker utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

Rektors kartläggning och analys av jämställdhetsområden med koppling till en trygg skolmiljö

Granskningen visar att rektorn regelbundet kartlägger områden som knyter an till trygghet och värdegrund men att rektorn inte analyserar dessa resultat ur ett jämställdhetsperspektiv. Rektorn säger att hen tillsammans med elevhälsan analyserar resultaten av enkäter, trygghetsvandringar och skolans värdegrundsarbete. Enligt rektorn tittar de inte systematiskt på jämställdhetsaspekter eller på könsuppdelade resultat i denna analys men säger att de sett vissa skillnader mellan hur pojkar respektive flickor agerar exempelvis vid konflikter på rasterna. Både lärare och övrig personal säger att skolan årligen genomför en kommungemensam trygghetsenkät och att de också har en egen enkät kallad Trygg Bas, i vilken eleverna får ange vilken vuxen de känner sig trygg med på skolan. Detta bekräftas i intervjun med elevhälsan som också berättar att kuratorn sammanställer de anmälningar som kommer in gällande kränkande behandling, och att de där har sett vissa könsmönster. Elevhälsoteamet fångar också upp trygghetsfrågor som kommit upp rörande enskilda elever men som också är giltiga på gruppnivå. Dessa tas sedan upp på elevhälsans möten, berättar rektorn. Elevhälsan berättar också att de har börjat titta specifikt på betygsresultaten utifrån ett könsperspektiv, då de är medvetna om att pojkar generellt presterar sämre i skolan. Lärarna gör även kartläggningar av skolgårdens trygghet, säger rektorn. För de yngre eleverna görs detta genom en trygghetsvandring och för elever i årskurs 4-6 genom att de

markerar otrygga platser på en karta över skolgården. Lärarna säger att de inte tittar på eventuella könsskillnader i detta sammanhang.

Spridning av resultat från kartläggningarna

Granskningen visar vidare att rektorn kommunicerar resultatet av kartläggningarna till skolans personal men att resultaten inte redovisas och analyseras könsuppdelat. Både rektorn och lärarna säger i intervju att man inte specifikt följt upp resultaten könsuppdelat eller ur ett jämställdhetsperspektiv men att perspektivet ingår i det generella värdegrundsarbetet. Lärarna berättar att skolläda och elevhälsan analyserar resultaten på enkäter och trygghetsvandringar och sen får lärarna del av dem i respektive arbetslag varefter resultaten diskuteras på arbetsplatsträffarna.

Rektorns arbete för att utveckla skolans jämställdhetsarbete och skapa en trygg skolmiljö

Granskningen visar att rektorn arbetar förebyggande och åtgärdande för att skapa en trygg miljö men att rektorn inte formulerat några särskilda mål för att utveckla jämställdhetsarbetet. Personal som intervjuats säger att jämställdhetsarbetet ingår i det generella värdegrundsarbetet. Av intervju med rektorn och elevhälsan framgår att olika våldsförebyggande insatser genomförs med eleverna på mellanstadiet i samarbete med flera andra myndigheter. Samtliga intervjugrupper lyfter fram detta värdegrundsarbete och berättar att jämställdhet, liksom de andra diskrimineringsgrunderna, är aspekter av det arbetet. Utifrån resultaten på enkäterna och kartläggningen av skolgården planerar skolan också aktiviteter som läggs in i trygghetsplanen såsom exempelvis skolan årlig revidering av trivselreglerna eller en föreläsning om lågaffektivt bemötande. Lärarna berättar vidare att de involverar vårdnadshavarna i värdegrundsarbetet genom att fortlöpande i veckobrev informera dem om vad som avhandlas klassens veckovisa värdegrundsdiskussioner. Även eleverna är delaktiga i arbetet med värdegrund, inte minst eftersom det är de äldre eleverna som "undervisar" de yngre i detta upplägg, berättar elever och övrig personal.

Granskningen visar att resurser i form av tid, personal och kompetensutveckling har tillsatts för värdegrundsarbetet. Kuratorn och elevassistenter är exempel på personella resurser, säger personal som intervjuats, och de berättar också att tid ges i form av utbildningssatsningar och samarbetstid med socialtjänsten. Rektorn säger att kuratorn har fått tid att ta fram material och diskussionsunderlag som pedagogerna kan använda i klasserna i sitt värdegrundsarbete och kuratorn säger att hen, på förekommen anledning, arbetat med homofobi i flera klasser. Lärarna säger att måndagskonferenserna används för diskussioner kring olika aspekter inom värdegrundsarbetet.

Rektorn ser till att vissa behovsstyrda insatser genomförs för att skapa en trygg skolmiljö och könsneutrala rastaktiviteter. Rektorn säger att hen tagit fram ett rastvaktsschema samt tydliggjort var på skolgården det alltid ska finnas personal på rasterna, exempelvis vid fotbollsplanen och vid skogen. Även övrig personal säger detta, medan eleverna säger att det inte alltid finns lärare på dessa platser. Personalen har också fått ett uppdrag att på sin rastvaktstid skapa aktiviteter som är könsneutrala för att få pojkar och flickor att samspela mer på rasterna, berättar rektorn. Lärarna och elevhälsan bekräftar detta uppdrag.

Skolans rektor har identifierat vilken kunskap och kompetens som finns hos personalen beträffande jämställdhetsuppdraget och hur denna kan användas. Lärarna berättar i intervjun att rektorn tar reda på detta i skolans utvecklingsgrupp. Rektorn säger också att kuratorn är utsedd att hålla i trygghetsteamet och att där specifikt arbeta med trygghets- och jämställdhetsfrågor och även på konferenser tillsammans med personalen.

Strukturer för arbetet med jämställdhet

Vid granskningen framkommer också att rektorn har skapat långsiktiga strukturer för trygghets- och värdegrundsarbetet på skolan i vilket jämställdhetsaspekter till viss del ingår. Av intervju med lärare, elevhälsa och rektorn framgår att skolan arbetar med kommunens övergripande och förebyggande värdegrundssatsningar sedan flera år tillbaka. Alla lärare får en introduktion i hur de ska arbeta vid läsårsstarten, säger rektorn och hen säger också att jämställdhet är en aspekt som berörs i detta arbete. Därefter har lärarna möten varje månad för att diskutera hur arbetet fortskrider, berättar personalen. Skolan har också ett rullande konferenssystem där man återkommande kommer in på olika perspektiv utifrån värdegrund, varav jämställdhet kan vara ett tema, men det är ett tema som man ännu inte lyft upp specifikt och heller inte planerat för, berättar lärare och övrig personal. Rektorn säger dock att tema jämställdhet är ett område som de ska arbeta med denna termin och kuratorn har fått uppdraget att hålla i det. Elevhälsan säger också att det redan finns både forum, struktur och tid för att lyfta jämställdhetsfrågan inom den befintliga organisationen.

Rektorn har en beredskap för att hantera nya utmaningar som relaterar till trygghet och jämställdhet. Rektorn säger att lärarassistenterna och fritidspersonalen är skolledningens "öra mot marken" för nya typer av värdegrundsproblem som kan uppstå, exempelvis på sociala medier eller i form av olika maktlekar. Även eleverna själva eller skoladministratörer och vaktmästare kan, enligt rektorn, bidra med sådan information. Rektorn berättar att skolan har en utvecklingsgrupp med arbetslagsledare från alla stadier och i denna grupp tar man upp olika frågor som arbetslagen behöver hantera, så som exempelvis konflikter som inträffar på skolgården.

Av till Skolinspektionen inskickat material framgår att skolan har ett årshjul med ett antal inplanerade insatser som ska verka främjande och förebyggande i trygghetsarbetet. Här finns enkäterna och kartläggningarna inskrivna tillsammans med sammanställning av incidentrapporter. Enligt dokumenten ska trygghetsteamet sammanfatta, analysera och föreslå åtgärder för ökad trygghet på skolan, vilket också bekräftas i intervju med lärare, övrig personal och elevhälsa. Det är i trygghetsgruppen som målen inför kommande läsår fastslås, berättar rektorn, men hen säger också att man inte har några specifikt uttalade mål som berör jämställdhet i skolans trygghetsplan. Däremot finns ett explicit jämställdhetsmål inskrivet i Elevhälsoplanen som handlar om att skolans studie- och yrkesvägledare ska verka för att elevernas yrkesval inte begränsas av kön eller social eller kulturell bakgrund.

Uppföljning av arbetet med jämställdhet

Slutligen visar granskningen att rektorn följer upp värdegrundsarbetet och arbetet kring trygghet, men att ingen specifik uppföljning sker utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Genom trygghetsenkäter och trygghetsvandringar följer rektorn och trygghetsteamet upp hur det generella läget ser ut på skolan, säger personalen. Rektorn säger att hen dock inte

tittar specifikt på några jämställdhetsaspekter i trygghetsarbetet. Utifrån resultaten på enkäter och trygghetsvandringar har flera åtgärder satts in, berättar rektorn. Exempelvis har skolan satsat på att vuxna ska vara ute när eleverna rör sig mellan matsal och idrottshall. Enligt elevhälsan finns det ett schema för rastvakter. Samtidigt visar Skolinspektionens observationer tillsammans med utsagor från elever och rektorn att all personal inte följer de överenskommelser man gjort kring rastvaktsschema och uppdrag för lärarledda rastaktiviteter. Lärarna säger att det finns personal i omklädningsrummen för att öka elevernas trygghet. Elever som intervjuats säger dock att detta främst gäller för elever på lågstadiet. Av samtliga intervjugrupper framgår att den viktigaste åtgärden för ökad trygghet är det värdegrundsprojektet som sker i samarbete med andra myndigheter och det kommunövergripande våldsförebyggande arbetet. Elevhälsan säger att arbetet har gett önskad effekt eftersom de ser att eleverna använder det som de lärt sig och att eleverna därmed är delaktiga i skolans förändringsarbete.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande område:

- Rektorn behöver utveckla ett långsiktigt jämställdhetsarbete som utgår från de behov som skolan har identifierat. I detta ingår att synliggöra jämställdhetsperspektivet inom värdegrunds- och trygghetsarbetet. Det kan ske genom att kartläggning och resultat analyseras också ur ett könsperspektiv och att specifika mål med bäring på jämställdhetsuppdraget identifieras samt att relevanta åtgärder sätts in och följs upp.

2. I vilken utsträckning arbetar lärare och skolans personal i övrigt medvetet för att alla elever, oberoende av könstillhörighet, ska mötas samt ges en jämställd och trygg skolmiljö?

Inom detta område granskas i vilken utsträckning skolpersonalen arbetar med att kritiskt granska normer kring kön i verksamheten, i vilken utsträckning skolpersonalen arbetar för att elever ska ges en jämställd och trygg skolmiljö utanför undervisningen samt i vilken utsträckning lärare förmedlar jämställdhet som värde genom sitt förhållningssätt i undervisningen.

Skolinspektionen bedömer att lärare och skolans personal i flera delar arbetar för att alla elever, oberoende av könstillhörighet, ska mötas av en jämställd och trygg skolmiljö. Granskningen visar att lärare och övrig personal inte regelbundet och strukturerat diskuterar och reflekterar kring hur de egna förställningarna om kön kommer till uttryck i den egna yrkespraktiken, men att ett arbete har inletts. Vidare visar granskningen att lärarna på olika sätt förmedlar jämställdhet som grundläggande värde i sin undervisning genom sitt förhållningssätt och genom att låta eleverna diskutera frågor som rör jämställdhet. Granskningen visar också att personalen reagerar och ingriper när språkbruk och beteende utanför undervisningen strider mot värdegrunden. Däremot visar

granskningen att skolans personal inte aktivt arbetar att skolmiljön ska vara tillgänglig för alla elever och främja interaktionen mellan elever oavsett könstillhörighet.

Synliggörande och granskning av normer kring kön

Granskningen visar att lärare och övrig personal inlett ett arbete för att diskutera och reflektera kring hur de egna förställningarna om kön kommer till uttryck i den egna yrkespraktiken. Rektorn säger att det finns en medvetenhet i personalen om att det förhållningssätt som finns i kollegiet också sprids till eleverna och att arbetet därför behöver börja i personalgruppen. Rektorn säger att kuratorn, som har läst genusvetenskap, har fått ett specifikt uppdrag att arbeta med jämställdhetsfrågor i personalgruppen, vilket kuratorn bekräftar. Lärare säger att ser ett behov av att vara självkritiska kring egna normer och värden i relation till kön. De säger också i intervjun att arbetet med trygghet är aktivt på skolan, men att man inte explicit knyter detta arbete till jämställdhet eller till normkritiska förhållningssätt men att det händer att de diskuterar könsnormer på förekommen anledning i frågor kring trygghet. Det har dock, enligt lärarna oftare handlat om elevernas normer än lärarnas egna könsnormer. Övrig personal säger att informella samtal förekommit kring normer och förhållningssätt manliga och kvinnliga kollegor emellan men säger att de inte arbetat med frågan på något strukturerat sätt. Både elevhälsan och rektorn uppger att de i sitt värdegrundsarbete har normkritiska diskussioner i förhållande till trygghet och ger som exempel att skolan denna termin tar upp normer som har med etnicitet att göra. De säger att detta tas upp på arbetsplatsträffarna.

Lärares arbete med att förmedla jämställdhet genom sitt förhållningssätt i undervisningen

Granskningen visar också att lärarna på olika sätt förmedlar jämställdhet som grundläggande värde i sin undervisning genom sitt förhållningssätt. Lärare, övrig personal och elever säger att lärarna har samma höga förväntningar på både pojkar och flickor i undervisningen. Rektorn säger däremot att hen tror att det finns skillnader mellan olika lärare och att det finns ett fåtal lärare som förväntar sig att pojkar är stökiga och flickor är duktiga. Vid observationerna framgår att pojkar oftare pratar rakt ut och rör sig runt i klassrummet än flickor och därmed får pojkarna mer av lärarens tid och uppmärksamhet. Detta bekräftar eleverna i intervjun. Även lärare säger att pojkarna är mer högljudda och tar mer plats. Lärarna säger också att de förväntningar de har på eleverna inte är kopplade till kön, men att det finns situationer där det kan finnas en poäng att ha olika förväntningar på könen, exempelvis kring att pojkar ska våga utmana könsnormer mer.

I intervjuer med lärare och elever framkommer att lärarna arbetar medvetet för att fördela taltiden lika mellan könen. Ofta fördelas ordet via handuppräckning, men lärarna säger att de också drar glasspinnar med elevernas namn på eller använder sig av appar som fungerar som slumpgeneratorer. Eleverna berättar att det ofta är lärarna som delar in dem när de ska arbeta i grupp, men inte alltid. Det händer också att eleverna får välja grupp själva, säger de. Det finns på de observerade lektionerna exempel på hur elever inte följer lärarens gruppindelning utan istället grupperar sig utifrån kön. Lärarna berättar att de även arbetar för att ge pojkar och flickor samma inflytande i undervisningen. Eleverna bekräftar att de får bidra lika mycket. Både lärarna och rektorn säger att de ger växande inflytande och ansvar med åldern, dock inte specifikt ur ett jämställdhetsperspektiv. Däremot, säger rektorn, är könsrepresentationen i elevrådet medvetet jämställd.

Lärarna säger att de tar upp frågor kring jämställdhet i undervisningen och låter eleverna diskutera dem. Ett exempel som både lärare och elever nämner är att de pratat med eleverna om huruvida en kille kan ha rosa kläder eller inte. Jämställdhetsfrågor kan också komma upp som planerade inslag i undervisningen, säger lärarna, exempelvis inom religionsämnet eller inom de samhällsorienterande ämnena. Eleverna säger att de talar om allas lika värde på mentorstiden och i värdegrundsprojekten. Lärarna berättar vidare att de tar tag i kontroversiella åsikter om jämställdhet som kommer upp med eleverna, även om det inte sker så ofta. Rektorn bekräftar att lärarna inte är rädda för att möta dessa diskussioner och att det händer att lärarna vänder sig till skolledningen för stöd. Vidare framkommer i intervjuerna att lärarna griper in när de ser eller hör språkbruk och beteenden som strider mot värdegrunden. De säger att olämpligt språk inte förekommer så ofta i klassrummen, men att de ibland måste hantera saker på lektionerna som uppstått på nätet eller hemma, men som landat i skolan.

Personalens arbete för en jämställd och trygg skolmiljö utanför undervisningen

Granskningen visar att skolans personal arbetar för ett likvärdigt bemötande av alla elever oavsett könstillhörighet. Lärare och övrig personal säger att den personal som rastvaktar bemöter alla elever på ett likvärdigt sätt, vilket bekräftas av eleverna. Lärarna säger samtidigt att de ser eleverna som individer snarare än som flickor eller pojkar. De säger att det kan vara en viss skillnad i hur de bemöter konflikter. Enligt lärarna handlar det då främst om konfliktens art än om elevens kön, pojkar står för de mer fysiska incidenterna på rasterna och därför uppmärksammas de mer, medan flickor är taskiga på ett mer psykologiskt sätt, vilket inte är lika lätt att se. Rektorn säger att hen kan se ett visst mönster i personalgruppen, exempelvis att det är kvinnor som hoppar hopprep med barnen på rasten, medan de manliga lärarna spelar fotboll.

Det finns inget specifikt arbete för att göra skolmiljön tillgänglig för alla elever oavsett könstillhörighet. Flera intervjugrupper identifierar fotbollsplanen som ett konfliktområde och en plats där flickor inte är inkluderade i så stor utsträckning. I den mån flickorna är på fotbollsplanen, har de andra aktiviteter där, exempelvis gymnastik, berättar övrig personal. Eleverna säger dock att det sällan är lärare på plats på fotbollsplanen. Lärarna berättar att de inte arbetat aktivt med att få fler flickor att spela boll utan att de sett vikten av att arbeta med trygghet snarare än jämställdhet på fotbollsplanen. Dock har personalen ett uppdrag att arbeta aktivt för att integrera pojkar och flickor i lekar på rasterna, berättar övrig rektorn. Elevhälsan säger att det främst är fritidspersonalen som arbetar med aktiva rastaktiviteter även om rektorn gett uppdraget till alla som rastvaktar att planera och leda en aktivitet per vecka. Elevhälsan säger att detta beslut kommer av att de sett att när en vuxen arrangerar aktiviteter så dras eleverna till dessa. Rektorn bekräftar att uppdraget finns, men att arbetet inte riktigt är igång och det har ännu inte följts upp eller utvärderats. Vid de observationer som Skolinspektionen genomför under besöket framgår att det finns personal ute på flera raster, men inte alltid och inte hela tiden vid fotbollsplanen. Personalen arrangerar heller inte aktiviteter för, eller tillsammans med, eleverna vid observationerna. Lärare, elever och övrig personal säger att alla elever har fasta platser i matsalen och att eleverna där sitter könsblandat och att lärarna sitter med sina elever. Detta bekräftas vid observationerna.

Granskningen visar vidare att personalen reagerar och ingriper när språkbruk och beteenden utanför undervisningen strider mot värdegrunden. Lärarna säger att det

förekommer kränkande och nedvärderande språkbruk ibland på rasterna och att det då ofta handlar om sexistiska uttryck såsom "hora" eller "bög". De säger att de ofta påminner varandra om att alltid ingripa vid dåligt språkbruk och att de då alltid tar upp händelsen i klassen efter rasten. Rektorn säger att personalen är bra på att uppmärksamma vad som händer på skolgården och att lärarna vid behov involverar elevernas vårdnadshavare för att lösa konflikter. Lärare säger att de använder en metod, "minimedling", när det uppstår konflikter på skolgården och de säger att de tror att de bemöter flickor och pojkar på samma sätt. Personalen agerar och griper in på samma sätt mot både pojkar och flickor när det uppstår konflikter på rasterna, berättar eleverna.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande område:

- Rektorn behöver säkerställa att det påbörjade arbetet med att skapa en jämställd och trygg miljö utanför undervisningssituationerna genomförs och efterlevs av all personal. I detta ingår att arbetet omfattar såväl aktiviteter som främjar interaktion mellan könen som att skolmiljön görs tillgänglig för alla elever oavsett kön.

På Skolinspektionens vägnar

X Inger Börjesson

Beslutsfattare

Signerat av: Inger Börjesson

X Maria Lundström

Föredragande

Signerat av: Maria Lundström

I ärendets handläggning har även utredare Ulrika Bohlin deltagit.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/tematisk-kvalitetsgranskning-av-grundskolors-arbete-med-jamstalldhet/>

Bilaga 1: Bakgrundsuppgifter om verksamheten

Hammerstaskolan är en grundskola i Botkyrka kommun med elever i förskoleklass till årskurs 9. Denna granskning omfattar verksamheten för årskurserna 4 till 6. Läsåret 2018/19 består mellanstadiet av cirka 110 elever. Skolan leds av en rektor och en biträdande rektor och lärarna är uppdelade i ett arbetslag per stadium.

Bilaga 2: Rättslig reglering med mera

1 kap. 4 § skollagen

Utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

I förarbetena till skollagen förtydligas att skolan ska ge varje flicka och pojke lika möjlighet att utveckla sin fulla potential som människa (Prop. 2009/10:165, Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s. 221). Vidare framhålls att det, för att förmedla och förankra de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar, måste finnas kunskap hos såväl lärare och annan personal som hos elever om vad dessa värderingar och rättigheter innebär och hur de kan förverkligas (Prop. 2009/10:165, Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s. 221 och s. 634).

1 kap. 5 § skollagen

Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.

Var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och motverka all form av kränkande behandling.¹

2 kap. 8 § skollagen

Huvudmannen ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och de bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar.

2 kap. 25 § skollagen

För eleverna i bland annat förskoleklassen och grundskolan ska det finnas elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas.

I förarbetena till skollagen förtydligas att de mer generellt inriktade uppgifterna där elevhälsans medverkan är viktig, rör elevernas arbetsmiljö, skolans värdegrund som exempelvis arbetet mot kränkande behandling samt undervisningen om jämställdhet och sex och samlevnad. Elevhälsan har också ett särskilt ansvar för att bevaka att skolan bidrar till att skapa goda och trygga uppväxtvillkor (Prop. (2009/10:165), Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s. 276).

4 kap. 3 § skollagen

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

¹ Se även 6 kap. 6-10 §§ skollagen.

4 kap. 4 § skollagen

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på skolenhetsnivå. Rektorn ansvarar för att kvalitetsarbetet vid enheten genomförs.

4 kap. 5 § skollagen

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

5 kap. 3 § skollagen

Utbildningen ska utformas på ett sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero.

I förarbetena till skollagen framhålls att det förebyggande arbetet är centralt vid skapandet av en trygg skolmiljö för alla elever samt att det kräver ett aktivt värdegrundsarbete där de grundläggande demokratiska värderingarna och de mänskliga rättigheterna kommer till uttryck i praktisk handling (Prop. 2009/10:165, Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s. 320).

Läroplanen för grundskolan (SKOLFS 2010:37),² 1 Skolans värdegrund och uppdrag, Grundläggande värden, En likvärdig utbildning

Skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden.

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mellan människor är de värden som skolan ska gestalta och förmedla.

Skolan ska aktivt och medvetet främja elevers lika rättigheter och möjligheter, oberoende av könstillhörighet. Skolan har också ett ansvar för att motverka könsmonster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Hur skolan organiserar utbildningen, hur eleverna blir bemötta samt vilka krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan ska därför organisera utbildningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans, samt prövar och utvecklar sin förmåga och sina intressen, med samma möjligheter och på lika villkor oberoende av könstillhörighet.

Läroplanen för grundskolan (SKOLFS 2010:37) , 1 Skolans värdegrund och uppdrag, Grundläggande värden, Skolans uppdrag

Skolan ska verka för jämställdhet. Skolan ska därmed gestalta och förmedla lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter för alla människor, oberoende av könstillhörighet. I enlighet med grundläggande värden ska skolan också främja interaktion mellan eleverna oberoende av könstillhörighet. Genom utbildningen ska eleverna utveckla en förståelse av hur olika uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska könsmonster och hur de kan begränsa människors livsval och livsvillkor.

² Skolans jämställdhetsuppdrag har förtydligats genom revideringar i läroplanen som trädde i kraft den 1 juli 2018 (SKOLFS 2018:8).

Läroplanen för grundskolan (SKOLFS 2010:37), 2.1 Normer och värden, 2.2 Kunskaper, 2.8 Rektorns ansvar

Skolans mål är att varje elev

- kan göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter,
- respekterar andra människors egenvärde,
- tar avstånd från att människor utsätts för diskriminering, förtryck och kränkande behandling, samt medverkar till att hjälpa andra människor,

Alla som arbetar i skolan ska bland annat

- i sin verksamhet bidra till att skolan präglas av jämställdhet och solidaritet mellan människor,
- i sin verksamhet bidra till att eleverna interagerar med varandra oberoende av könstillhörighet,
- aktivt motverka diskriminering och kränkande behandling av individer eller grupper,

Läraren ska bland annat

- klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet,
- synliggöra och med eleverna diskutera hur olika uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter, samt hur könsmönster kan begränsa egna livsval och livsvillkor,
- planera och genomföra undervisningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet,
- öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem,
- uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av diskriminering och kränkande behandling,
- tillsammans med eleverna utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen,
- samarbeta med hemmen i elevernas fostran och därvid klargöra skolans normer och regler som en grund för arbetet och för samarbete,

Som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och kunskapskraven.

Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar bland annat för att

- utbildningen och undervisningen organiseras så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet,
- i undervisningen i olika ämnen integrera ämnesövergripande kunskapsområden, exempelvis, jämställdhet och sex och samlevnad,
- personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjligheter att dela med sig av sin kunskap och att lära av varandra för att utveckla utbildningen,
- skolpersonalen får kännedom om de internationella överenskommelser som Sverige har förbundit sig att beakta i utbildningen

Skolverkets allmänna råd om Systematiskt kvalitetsarbete – för skolväsendet (s. 11-12, 27), (SKOLFS 2012:98.)

I kommentar till Skolverkets allmänna råd om systematiskt kvalitetsarbete för skolväsendet framhålls att syftet med kvalitetsarbetet är att de nationella målen för utbildningen ska uppfyllas. Det finns dock inget som hindrar att man inom kvalitetsarbetet även formulerar och följer upp egna mål (de får dock inte strida mot de nationella målen). Ytterst handlar det om att alla barn och elever ska erbjudas en likvärdig utbildning av hög kvalitet oberoende av bland annat kön. Vidare framhålls att kontinuerlig uppföljning innebär att fortlöpande samla in saklig information - vilken kan vara både kvantitativ och kvalitativ - om verksamhetens förutsättningar, genomförande och resultat.